

A béka lenyelése

A magyar–szerb történelmi megbékélés egyik feltétele az 1941–1945 között elkövetett események tisztázása – A vajdasági magyar közösségen belüli közös stratégia kialakítása céljából Szabadkán tanácskozást szerveztek

A SZABADKAI TANÁCSKOZÁS RÉSZTVEVŐI (RÉSZLET)

– Nem kérdeztek bennünket, nem hívtak meg a korábbi tanácskozásaikra – hangzott el a tanácskozás egyik pontján a vád azok részéről, akik a múlt feltárását hobbiszinten, mégis halálosan komoly feladatként élik meg. Ebből, és néhány más felszólalásból is kiviláglott, hogy az adott témakörben mindmáig működnek az indulatok.

Nem csoda. Az „adott témakör” a második világháború idején, illetve az azt követő időszakban a civil lakosság ellen elkövetett atrocitások feltárása. A részletek feltárásában mind ez ideig azok jártak élen Vajdaságban, akik belső kényszertől hajtva keresték az igazukat, és nem csak a sajátjukat. Nemrégiben bekapcsolódott a munkába mind magyar, mind pedig szerb részről az Akadémia, és ezzel összhangban a politikai erőterben is nagyobb súlya lett az ügynek.

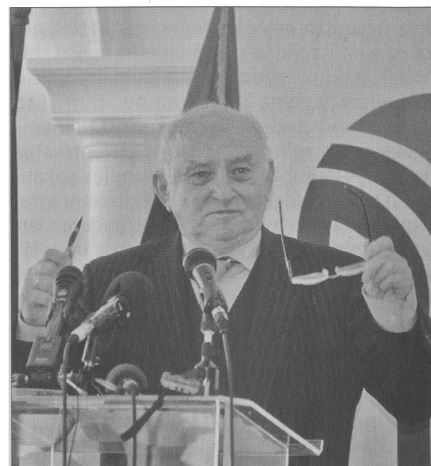
A civil szféra képviselői mindazonáltal ne érezzék magukat mellőzve, mert igenis történt a bizottság részéről irányukba közeledés, hangsúlyozta válaszában **dr. Glatz Ferenc**, a Magyar Tudományos Akadémia volt elnöke, a magyar–szerb államközi vegyes bizottság magyar tagozatának elnöke. Az ország hivatalból legokosabb emberét egyébként is senki se nézze hülyének, tette hozzá az akadémikus, vagyis „felsőbb” szinten is megmutatkozott az indulatok megléte.

Hogy mi következik ebből?

Egyebek mellett az, hogy ha sikerül megfelelően kanalizálni az érzelmeket, ezzel együtt a tudást és tapasztalatot, akkor a magyar közösségen belül kialakulhat egy működőképes csapat, amely hatékonyan tudja érvényesíteni a közösség érdekeit. Pontosan

ezzel a céllal hívta össze szombaton (febr. 12.) a Vajdasági Magyar Szövetség nevében **Pásztor István** a tanácskozást, amelyen a magyar–szerb történelmi megbékéléshez elvezető út megtalálása volt a cél.

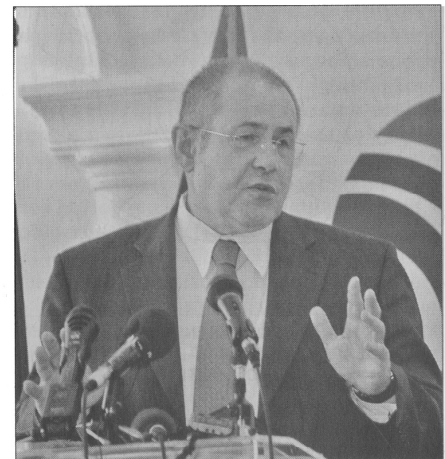
Az indulatok megléte bizonyára nem meglepő a Családi Kör olvasói számára. Az elmúlt években magunk is sorra szólaltattunk meg személyeket, akik máig sem tudták feledni, amit családjukkal, szomszédjaikkal, vagy éppen velük műveltek a partizánhatalom pribékjei. Kivégzések, kínzások emlékét hordozták magukban évtizedeken keresztül ezek az emberek, szóltanul, mert a beszéd kihívást jelentett. Amikor aztán lehetővé vált, néhányan éltek a lehetőséggel, és könnyítettek a lelküket nyomó te-

GLATZ FERENC

her súlyán. Elmondták, amit elmondhattak. Tettükkel sokaknak példát mutattak, mások csak a fejüket csóválták, mondván, hogy minek piszkálni azt, ami elmúlt, és visszahozni nem lehet. Sem a nemzetársak fejcsóválása, sem pedig az nem hozta meg a gyógyírt keresőknek a megnyugvást, hogy az elkövetők részéről hivatalosan soha, senki nem kért bocsánatot.

Voltak tehát, akik fáradtságot és félelmet nem ismerve a saját igazukon túlmenően a magyar közösség igazát is keresték. Amikor 2009 decemberében Sólyom László és Boris Tadić köztársasági elnök urak bejelentették egy történész vegyes bizottság felállítását, úgy tűnt, hogy fontos lépés történt annak érdekében, hogy megkezdődjön az események feltárása újabb szinteken, a korábban titkolt levéltári anyagok hozzáférhetővé váljanak, a feltárt tények pedig hangsúlyossá. A köztársasági elnökök bejelentését követően egy konferencia megszervezése is könnyebben vállalható lett.

PÁSZTOR ISTVÁN

Így aztán Szabadkán, a Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar dísztermében összejött (majdnem) mindenki, akinek az elmúlt időszakban mondanivalója volt ez ügyben, és hosszú órákon keresztül összegződött az elmúlt évek tapasztalata. De lássuk sorjában.

Egyrészt, minden meghívott kapott egy tólat, rajta a felirattal: Vajdaság 1941–1945. Másrészt, minden meghívott kapott egy mappát, benne az elfogadásra váró Zárónyilatkozattal, aminek szövegéből érdemes idézni, lévén annak minden szavát vélhetően hosszas mérlegelés előzte meg.

„A második világháború folyamán és annak végén elkövetett bűncselekmények kapcsán csakis a valós tények teljes és pártatlan feltárása és kimondása eredményezheti a társadalmi és nemzetek közötti történelmi megbékélés

és a térség hosszú távú stabilitását. A Vajdaságban elkövetett bűnök beismerése mind ez ideig egyoldalú volt: a múlt sötét árnyaival való kritikai szembenézés szükségessége az elmúlt évtizedekben csupán a magyar oldalon fogalmazódott meg s vált kultúránk részévé. Az őszinte megbékeléshez azonban nélkülözhetetlen a kölcsönösség. Ennek egyik első lépéseként kívánatosnak tartjuk, hogy a magyarokkal szembeni leszámolások kérdése mielőbb tárgyilagos módon tematizálódjon.

A kutatás megnyugtató eredménye érdekében a levéltári szabad és teljes körű adatfeltárás lehetősége mellett az egyházi anyakönyvek viszszaadása is fontos.

A társadalmi megbékelés elérése érdekében a kutatás eredményeinek a közgondolkodás és közbeszéd részévé kell válniuk.

A nemzeti, faji vagy ideológiai alapon elkövetett atrocitások áldozatainak felkutatása mellett a kegyetlenségek politikai megfontolásait, döntéshozatali mechanizmusait és végrehajtási technikáit, a döntéshozók és végrehajtók megnevezését sem szabad megkerülni.

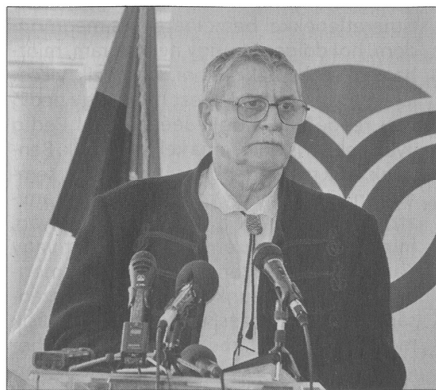
A Tanácskozás résztvevői megkerülhetetlenek tartják az ártatlan áldozatok rehabilitációjának és kárpótlásának a kérdését. Ugyanakkor sürgetjük a kollektív bűnösség elvének elítélését és érvénytelenítését.

Bízunk benne, hogy a közeljövőben a Szerb és a Magyar Köztársaság parlamentje nyilatkozatban röjí le kegyeletét az ártatlan áldozatok előtt.

Az elmúlt több mint két évtizedben számos helyen emlékművet, emlékjelet állítottak a délvideki magyar áldozatoknak. Az emlékezés ezen helyeinek, jeleinek és emlékműveinek számbavétele után mindegyiket köztérivé kell nyilvánítani, mert csak ez biztosítja az áldozatok méltóságát és az emlékhelyek-kegyhelyek épségét, sértetlenségét."

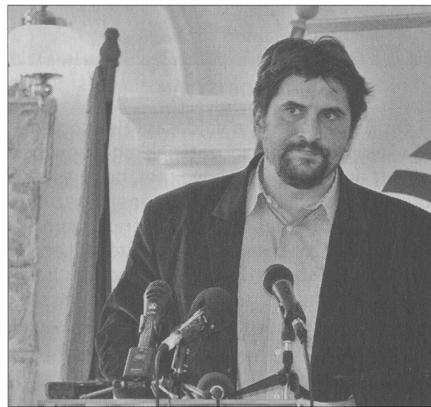
Az ülésen elnöklő Pásztor István üdvözölte (a levéltárosok, a történészek és helytörténészek képviselőin, a parlamenti képviselőknél és politikusokon, a történelmi egyházak, a civilszervezetek és az értelmiség tagjain túlmenően) az akadémiai vegyes bizottság magyar és szerb tagozatának tagjait, akiknek a „rátermettségétől, erőszakosságától” nagyban függ majd a szóban forgó folyamat eredményessége.

– Az akadémiai bizottság létrejötte – figyelmeztetett Pásztor István – nem ajánlódék valaki részéről, és nem kegy, hanem ki-

MATUSKA MÁRTON

kényszerítés eredménye. Az utóbbi pár évet leszámítva ugyanis a szerb közéletben, politikai mezőben nem volt ember, akivel nyíltan lehetett volna beszélni 1944, '45, '46 és '47 eseményeiről. Következésképpen büszkék lehetünk, hogy az ambíció kitarított, és megfogalmazódott a közös múlttal való szembenézés feladata, megindult egy folyamat, amitől személy szerint azt várom, hogy megtörténjen az igazságtétel, és a lelünk megnyugvása.

PAPP ÁRPÁD

Senkiben sem legyen olyan remény – folytatta a VMSZ elnöke –, hogy ez a folyamat egy-két év alatt be fog fejeződni. Közösségünk azonban soha ilyen közel nem állt ahhoz, hogy ez ügyben egyről kettőre jusson. Ha megvan a közösségen belül a konszenzus, a kellő kitarítás és türelem, akkor sikerrel járhatunk.

Glatz Ferenc emelkedett szóra ezt követően, és előljáróban sietett leszögezni, hogy véleménye szerint a nemzetet nem a múltja, hanem a jövőképe teszi, éppen ezért hiányolja az ominózus töltőtollról az 1941–1945 mellett a 2020-as évszámot. Ugyanakkor, ismerte el az akadémikus, örül neki, hogy a korai dátum, '41 is fel lett tüntetve. Mert az erős nemzet képes szembenézni a saját hibáival, tévedéseivel, aminthogy a magyar nemzet is szembenézett a sajátjával, egyebek mellett művészeti alkotások formájában, gondoljunk itt Kovács András Hideg napok című filmjére. Azért is jó, hogy nincs elhallgatva 1941, folytatta Glatz Ferenc, mert a dátum kapcsán el lehet mondani, hogy az orosz, amerikai stb. példával ellentétben a magyar állam a háború során egyedülként képes volt a saját hadseregének túlkapásai ellen fellépni, egyebek mellett a Délvidéken elkövetett vérengzésekben érintett személyeket elítélni.

Glatz úr azokat a régmúlt éveket is felidézte, amikor éjszakába nyúló borozások és beszélgetések során vitatta meg diáktársaival, hogy miért éppen nekünk, magyaroknak kell mindig és már megint lenyelnünk a békát, egyedülként elnézést kérnünk a tetteinkért? De a fene egye meg, fogalmazódott meg az óhaj, miért nem nyelik le a békát azok is, akiknek szintén vannak bűneik?!

Úgy tűnik, végre megteremtődtek a feltételei annak, hogy másokkal is lenyelessük a békát, szögezte le a bizottság elnöke, hozzátéve, hogy a múlttal való szembesülés erőltetése

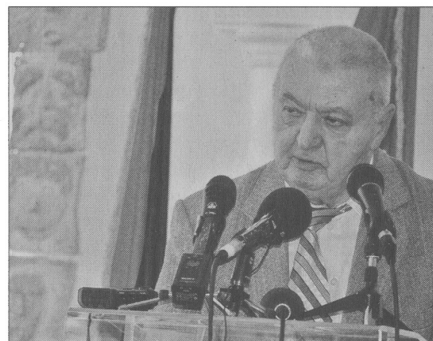
nem magyar különlegesség, de német és francia, svéd és finn stb. példák alapján állítható, hogy Európában bevett norma.

Nikowitz Oszkár, a belgrádi magyar nagykövet szerint alapvető fontosságú következménye lehet a most kibontakozó folyamatnak, hogy a magyarok másodrendű állampolgársági érzése megszűnjön. Ennek érdekében mindent meg kell tenni azért, hogy a szerb társadalom tudomására jussanak a tények, és ha ehhez az szükséges, hogy újra meg újra megismételjük a gesztusunkat, akkor nem fog a fejünkről leesni a korona. (E kijelentésre reflektálva jegyezte meg Pásztor István, hogy ruhánkat már annyiszor megtéptük a múltban, hogy most, amíg viszontválaszt nem kapunk, újabb tépést a saját ruhánkon nem ejtünk...)

És még csak ezután következtek a hozzászólások.

Matuska Márton újságíró (elévülhetetlen érdemeket szerzett a témában kutatásai során) az amatőrök szerepvállalásának fontosságát hangsúlyozta, akik leküzdvé félelmüket, jóval a hivatásos szakemberek előtt meg merték nyitni a kérdést, és akik nélkül ma sem lehetne tudni az alapvető fontosságú tényeket, hogy például melyik helységeket hol találhatók a tömegsírok. Matuska példaként hozta fel az önkéntes áldozatvállalásra a közelmúltban elhunyt Sinkovics Ferenc példáját, aki matematikatanár léteére gyakorlatilag házról házra járva gyűjtötte az adatokat – mert így diktálta számára egy belső parancs.

Papp Árpád, a Kiss Lajos Néprajzi Társaság elnöke is a civil szféra fontosságát hangsúlyozta, mondván, hogy az nem azért alakult ki, mert túl sok volt a makramézó öregasszony, ellenkezőleg: valós szükség hívta létre az erőfeszítéseket, amelyek éveken keresztül a vajdasági magyarságot egyedülként fenntartották.

MOJZES ANTAL

Szót kért és kapott a Vajdasági Magyar Helytörténelmi Társaság idős elnöke, a bajmoki **Mojzes Antal**, aki Szabadkára is elhozta sok tanácskozást látott nejlonszatyrában a bizonyító dokumentumokat, könyveket, és fejében a gondolatokat, a tudást arról, hogy mi volt, és hogyan.

Teleki Júlia az elmúlt évek során számtalanszor bizonyította a civil kurázi meglétét. Ezúttal nem tudott higgadt, „tanácskozási” hangnemben szólni az egybegyűltekhöz. Ha valaki a megnyugvást hozó felejtés késztetésének ellenállva éberben tartja magában a sajkási ma-

gyarok holokausztjának horrorisztikus részleteit, akkor az egyszer csak túl nagy kérésnek találja a tőle elvárt türelmet.

– A túlélőknek már annyi ereje sem maradt, hogy a megemlékezésekre eljőjenek! – intett mielőbbi cselekvésre Teleki Júlia, majd így zárta mondandóját: – Az első lépés, ezt követeljük, hogy ismerje el a mindenkori szerb kormány, és kérjen bocsánatot tőlünk, hogy 1944–45-ben nagyon sok magyar embert ártatlanul kivégeztek.

TELEKI JÚLIA

Forró Lajos, a Délvidéki Mártírium 1944–45 Alapítvány tagja 2009 decemberében precedens értékű bírósági döntést eszközölt ki, amikor keresete nyomán első alkalommal olyan döntés született, amely kimondja, hogy nagypapját, a martonosi tanítót 1944 őszén ártatlanul, minden indok nélkül végezték ki.

FORRÓ LAJOS

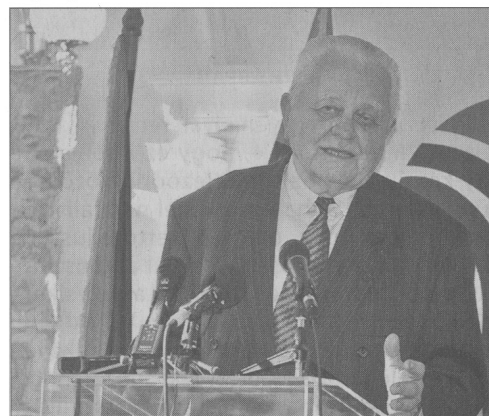
Forró Lajos számára ezzel nem jutott nyugópontra az ügy: meggyőződése, hogy a többi ártatlan áldozat rehabilitációját nem nekünk, leszámazottaknak kellene kérnünk, hanem az államnak illene ebben a kérdésben az élen járnia. A megbékéléshez gesztusok szükségeltetnek, hangsúlyozta a továbbiakban az ifjú történész, de miféle megbékélésre számíthatunk, ha még a saját tankönyveinkben sem szerepel az igazság?

Fodor István levéltárosként a szakmáját érintő elavult törvények aktualizálását sürgette rövid felszólalásában, egyúttal köszönetet mondva az ülést végigülő szerb anyanyelvű bizottsági tagoknak, akik tolmács híján az elhangzottakból mit sem értettek.

FODOR ISTVÁN

Dr. Balla Ferenc, a Vajdasági Helytörténeti Társaság bezdáni tagozatának tagja egyebek mellett arra hívta fel a figyelmet, hogy a helytörténészek tulajdonképpen már elvégezték a fellelhető dokumentumok zömének számbavételét. Ha azonban ebből a gyűjtésből annyi marad meg, hogy elkészül az áldozatok helységei szerint csoportosított, ábécérendbe szedett névjegyzéke, akkor az ügy sajnálatosan elfog laposodni.

BALLA FERENC

Senki nem fogja tudni, hogy kit temettek élve a föld alá, és azt sem, hogy ki volt az apa, aki két kiskorú fiával vonult a vesztőhelyre. Éppen ezért, javasolta dr. Balla, az adatok listázása mellett támogatni kellene az emlékezők történeteit rögzítő kiadványok megjelentetését. Merthogy a szemtanúk emlékezete idővel kihagy, az írott szó viszont, tudjuk, örökre megmarad.

A tanácskozást követően a szakértő felek összeültek, hogy megtalálják azt a minimumot, a legkisebb közös nevezőt, amelyből kiindulva el lehet kezdeni a vajdasági magyar közösségen belüli közös stratégia kialakítását. Az előzetes ígéretek szerint a munkában részt vevők pontos feladta is megbeszélésre került ez alkalommal.

Azt, hogy mennyire jó döntések születtek február 12-én Szabadkán, hogy a különböző nézőpontok (és indulatok) mennyire sikeresen lettek összehangolva, következményeiben úgyszólván tapasztalni fogjuk az elkövetkező hónapokban, években.

Ne feledjük, nem a parlamenti szószékről elhangzó mea culpa kikényszerítése a végső cél, hanem a megbékélés.

FEHÉR Tamás